

POJMOVNI SVET - MATERIALNI SVET

DESCARTES

-dualistična razlaga sveta -> subjekt in objekt

Res Cogitans (subjekt)

novoveški idealizem

Kant, Pichte, Hegel

Res Extensa (objekt)

novoveški materializem

Demokrit, Molbach, Lamettie

-subjekt ni posameznik ampak misleči jaz

-subjekt<->objekt sta dve substanci neodvisni ena od druge

-Descartes privilegira subjekt -> svoboda, objekt -> pasivnost, nujnost

KANT

-ravnotežje med subjektom in objektom se pri ujemu poruši

- subjekt je vlada sveta pojavov -> svet pojavov se mora prilagoditi subjektu, predmeti se morajo prilagoditi spoznanju

FICHTE

-filozofija jaza oz. filozofija subjekta

- "pozoren bodi na samega sebe!" - obrni se v svoj jaz

- DIALEKTIČNA TRIADA -> 3 dialektične faze:

- TEZA (afirmacija)

- ANTITEZA (negacija)

- SINTEZA (negacija negacije)

1. Teza - JAZ POSTAVLJA JAZ. JAZ JE.

-subjekt postavlja samega sebe oz. se samozave (samozavedanje objekta)

-da lahko to naredi, mora gledati nase kot na objekt -> vzpostaviti mora neko

distanco

2. Antiteza - JAZ POSTAVLJA NEJAZ.

- "vse kar je, je le, če je postavljeno v jazu in izven jaza ni ničesar."

- objekt neodvisno od subjekta ne obstaja -> objekt obstaja samo če ga subjekt misli

- nejaza NI

3. Sinteza - JAZ POSTAVLJA JAZU DELJENI JAZ...

-Marx - ko človek deluje v naravi, to naravo spreminja in se hkrati samopreminja -> delo je bistvo človeka

-ko jaz deluje v ne-jazu, delo spreminja ne-jaz in se spreminja -> pi Fichtu se vse dogaja znotraj mišljenja, pri Marxu pa gre za čutno, realno, materialno delovanje

HEGEL

- z njim se zaključí novoveška filozofija

- zadnji poskusi izdelati nek zaključen filozofski sistem

- imel je vpliv na razvoj filozofije - staro in maldo Heglavci

- temelj HEGLAVSKE METODE -> 2 principa:

- Heglovo razumevanje dialektike

- Heglovo razumevanje zgodovine
- dialektika (prevzame po Fichteju 3delno)
 - teza, antiteza in sinteza
 - teza in antiteza -> boj nasprotij, razmerje nasprotja
 - v sintezi sta teza in antiteza hkrati ukinjeni in ohranjeni -> sinteza -> antiteza, teza
 - ukinjeni zato, ker je sinteza nekaj novega, predstavlja novo kvaliteto

Zgodovina

- je prvi filozof, ki zgodovino poveže s filozofijo
- razumevanje zgodovine je ključno za razumevanje sveta in filozofije
- prej so bili zgodovinski dogodki interpretirani kot naključno časovno zaporedje dogodkov (pripisovali so dogodke v zaporedju)
- Hegel -> dogodek se zgodi šele takrat, ko se lahko zgodi, lahko pa se zgodi, ko se pravzaprav mora zgoditi
- zgodovina se odvija po nujnosti -> če se spustimo pod površje dogodkov bomo spoznali neke smernice
- zgodovina kot samorazvoj svetovnega duha (pod površjem dogodkov je duh svea, ki se samorazvija)

- 3 FAZE DUHA

- 1) svetovni duh, kot ideja na sebi (je subjekt, teza) po ideji je ČISTA DUHOVNOST
- 2) ideja za sebe (objekt, antiteza) po vsebini pojem MATERIALNE ZGODOVINE ČLOVEŠTVA
- 3) Absolutni duh (sinteza) konča se razvoj svetovnega duha; tu se konča zgodovina (samo še ponavljanje) - samorazvoj se konča, ko svetovni duh postane absolutni duh

- človek je zgolj orodje v rokah svetovnega duha
- vse kar se zgodi je umno, nič ni neumnega -> to so le nujni koraki k popolnosti oz. razvoju absolutnega duha
- Hegel v primerjavi s Fichtom je korak nazaj, ker vnre objekt v filozofijo
- Hegel pozna sintezo -> Descartesov objekt-subjekt v premostljivem nasprotju (pri Heglu ni)

NOVOVEŠKI MATERIALIZEM

DEMOKRIT

- vse kar je je materija, izven materije ni ničesar
- prepričan, da se da materija deliti na manjše delce, vse do delca, ki ga ne moremo več deliti -> Atom
- atomi so večni, se ne spreminjajo, so si kvalitativno identični
- atomi se razlikujejo kvantitativno -> oblika, velikost teža
- atomi so mrtvi -> sami sebe ne morejo spraviti v gibanje, gibljejo se zatadi njim lastnih mehaničnih lastnosti
- mehanicizem -> materij je podvržena zakonom mehanične nujnosti (vzročno-posledične povezave)
- determinizem -> dogajanje je vnaprej določeno
- tudi človek je samo neka stvar/materija in nima svobodne volje -> determinirano -> vse je usojeno, svobode ni
- duša je tudi samo iz atomov, le da to ti atomi najbolj fini

FRANCOSKA MATERIALISTA

HOLBACH

- mišljenje je eden izmed načinov, kako se materia kaže (torej ima sposobnost, da občuti in misli)
- vse se odvija po nujnosti, naključij ni -> to mislimo, ko ne vidimo vzrokov in povezav, ko si ne znamo razložiti
- determinizem v naravi in morali -> človek nima svobodne volje -> zdi se mu, da jo ima, ampak objektivno je nima
- predhodnik ateizma
- teizem - bog je svet ustvaril in je potem še vedno pristoen
- deizem- bog je svet ustvaril, potem se več ne umešava

LA METTRIE

- človek je stroj , ki sam navija svoje vzmeti
- dupa je le občutljiv materialni del možganov
- subjekt se stopi v objekt -> ne obstaja kot nekaj svobodnega avtonomnega -> vse kar velja za naravo, velja za človeka -> RAZMERJE SUBJEKT-OBJEKT pri Francoskih materialistih

ETIKA

- lahko ji rečemo tudi praktična filozofija -> temeljno vprašanje "Kaj naj storim?"
- dobro, zlo, prav, narobe - to so tipični etični pojmi

POJMOVNI PARI

1. Univerzalna etika -etični relativizem

- a. univerzalna etika: stališče, da obstajajo vrednote neodvisne od časa in prostora, ki ju pozna vsaka družba (življenje)
- b. etični relativizem - odvisno od civilizacije -> pluralnost idej, vrednot, etik

2. Teleološka-Deontološka etika

teleološka etika:

- iz grške besega telos (smoter, cilj, namen)
- vse se zgodi, vse ima namen, cilj
- etično delovanje usmerjeno k cilju
- Aritotel -> če hočeš biti srečen delaj dobro
- povezuje dobrost dejanja s posledicami, če so dobre, je tudi dejanje samo dobro
- makiavelizem - skrajna varjanta teleološkosti etike -> cilj opravičuje vsa sredstva

deontološka etika

- naredi tisto, kar je prav, ne glede na posledica
- Kant -> delaj tisto kar je prav, tudi, če boš zaradi tega nesrečen

3. Heteronomna-Avtonomna etika

- a. Heteronomna: ukazi, pravila, po katerih delujemo že obstajajo, so zunanja
- b. Avtonomna: v pravem smislu delujemo etično, samo če ta ukaz izhaja iz nas samih; zunanje ukaze upoštevamo samo zaradi kazni ali nagrade

PLATONOVA TEORIJA VRLIN

- iz teorije duše in teorije države

- človeška duša je iz 3 delov:

- razumni del (v glavi) -> MODROST (sofia)
- razumevalni del (v srcu) -> HRABROST (andrea)
- poželenjski del (pod pasom) -> ZMERNOST

vsak del duše ima vrlino - rezultat harmonije teh vrlin je pravičnost, dober človek

- država z 3 delov, slojev

- na vrhu vladarji - MODROST
- vojaki in uradniki (državni aparat) - HRABROST
- najnižji proizvajalci (največ) - ZMERNOST

če so razmerja med sloji dobra, harmonija -> pravičnost -> pravična družba je dobra družba
tipične vrline Grkov

ARISTOTEL

- utemelji etiko kot filozofsko disciplino

- z njegovo smrtjo je konec klasične grške filozofije

- zagovornik teleološkega pogleda na svet

- smoter etičnega delovanja v uveljavljanju dobrega

- smoter etike uveljaviti najvišje dobro -> tisto kar vsi zasledujemo, to je sreča (eudamonia) -> EUDAMONIZEM

- sreča je zanj razumsko delovanje v skladu z vrlino, potrebno je razumsko delovati -> srečo si je treba priigrati ne gre za naklonjenost usode

- vrlina je zadrževanje do strasti ali dejanj, ki je v skladu z zlato sredino oz srednjo mero:

- zadržanje -> razmerje, odnos do strasti ali dejanj
- zlata sredina = ravno prav (npr. strah: premalo strahu = predrznost, preveč strahu = strahopenstvo; vmes je hrabrost, ki je vrlina)

- težko vemo, kako doseči pravo mero -> med 100 potmi je 99 napačnih

- najboljše da se obrnemo v nasprotno smer (npr. smo plašni -> kako vemo, kje se ustaviti? ; Kategorija Pametnosti -> pameten človek, je tisti, pri katerem razumski del nadzoruje nerazumski del)

Duša po Aristotelu

1) Nerazumski del

- VEGETATIVNI -> nima nobene vrline (živalski del v človeku), nanj ne moremo vplivati z našo voljo, del, ki je izven etike

- POŽELENJSKI -> etične ali npravstvene vrline (značajska vrlina); zmernost, pravično, blagost

2) Razumski del

-OCENJEVALNI -> vrlina je pametnost; nanaša se na svet, ki se spreminja; Področje Etike; stvari zna pretuhtati, se odločiti; ni dovolj vedeti, kaj je prav -> pomembno je to tudi storiti

-SPOZNAVNI -> vrlina je modrost; ta del duše se ne spreminja; za etiko nepomemben del; ta del duše sega na področje božanskega; bogov ne ocenjujemo s kategorijami dobrega in zla

- ni mogoče biti dober brez pametnosti in ni mogoče biti pameten brez npravstvene vrline
- vrline nam pokažejo smoter oz. cilj, pametnost pa nam pokaže pot, po kateri do tega cilja pridemo

HELENISTIČNA ETIKA

3 filozofske smeri:

- STOICIZEM
- EPIKUREJSTVO
- SKEPTICIZEM

STOICIZEM

- človek mora kar se da hitro sprejemati usodo, ker nima nad njo nikakršnega vpliva in če se bo hotel zoperstaviti, bo trpel po nepotrebem, ker ne bo mogel ničesar spremeniti
- za to, da bi dosegli dobro, se moramo ugodju odrekati, ne imeti ničesar
- vsi ljudje so po naravi enaki, le usoda nam da različen položaj

SKEPTICIZEM

- dvom (prehodniki agnosticizma)
- ni vedenje, je le MNENJE
- 2 bistveni potezi:
 - ravnodušnost -> sveta, ne moremo spoznati, zato je najbolje, da smo do njega ravnodušni
 - introvertiranost -> svet izven mene je nedosegljiv, zato je najbolj pametno, da pozornost obrnem vase -> tudi v nedosegljivem svetu sem lahko srečen, a moram biti pozoren nase

EPIKUREJSTVO

- Epikur
- dobro je v užitku, ugodju
- Hedonizem -> Hedone (grško ugodje)
- duševni mir + zdravje = UGODJE
- negativna definicija ugodja
 - definiramo tako, da povemo kaj ni
 - ugodje je odsotnost bolečine -> NI BOLEČINE
- različne vrste ugodja oz. poželenja, ki pripeljejo do ugodja
 - Naravna poželenja:
 - nujna (poželenj po hrani)
 - nenujna (seksualna sla)
 - Ničeva poželenja -> nesmiselna in škodljiva (vse odvisnosti)
- ugodja se ločijo po količini bolečine -> največ ničeva>nenujna>nujna

- včasih pravilno tudi bolečina (npr. pri bolezni inekcija pozdravi)
- gre za zmernost (npr. jemo, da smo siti in ne da nam je slabo)

HOBBS

- predstavnik egoizma: "Predmet hotenih dejanj vsakega človeka, je vedno dobro za njega samega"
- če analiziramo dejanja, pridemo vedno do enakega jedra, egoističnosti
- egoizem je neke vrsta hedonizma
- če je res vsako dejanje egoistično, potem ni pomembno ali delujemo etično ali ne
- če lahko neko teorijo apliciramo na vsako dejanje je nekaj narobe -> pri tej postane vseeno dobro ali slabo, ker je vedno egoistično, kar pa ni prav

UTILITARIZEM

- utemeljitelj Bentham, njegov učenec je Mill
- vodi nas želja po ugodnju in odpor do bolečine
- gre z adružbeni hedonizem
- iščejo ugodje, ki bi bilo koristno in uporabno za čimveč ljudi
- temeljno načelo "Čimveč sreče, za čimveč ljudi"

BENTHAMOM IZRAČUN SREČNOSTI

- pretehtaš dve dejanji in se odločiš za tisto, pri kateri je izračun večji
- za to analizo je potrebno pretehtati 7 kategorij
 1. JAKOST - kako močno je ugodje
 2. TRAJANJE - kako dolgo ugodje traja
 3. GOTOVOST - kako zanesljivo je ugodje
 4. BLIŽINA - kako hitro do ugodja pridem
 5. PLODNOST - koliko ugodja mi še obeta dejanje
 6. ČISTOST - v kolikšni meri je ugodje brez bolečine
 7. OBSEG - na koliko ljudi to ugodje vpliva
- velja načelo demokratičnosti -> vsak človek ima pravico ugotoviti, kaj je zanj boljše

MILL

- vpelje še 8. kategorijo KAKOVOSTI UGODJA - obstajajo kvalitativno različna ugodja
- višja in nižja ugodja
- kriterij so ljudje, ki so izkusili obe, če se večina odloči za eno, je to ugodje višje kvalitete -> ljudje, ki so KOMPETENTNI -> pojavi se problem in strah, da bo odločala samo ELITA, ki odloča sebi v korist -> žrtvovanje
 - SAMOV PRIMER (utilitarizem dejanja) -> človek, ki nima nikogra, umre, ker potrebujejo njegove organe za rešiti 5im drugim pomembnim, elitnim ljudem
- zato utilitarist vpeljejo UTILITARIZEM PRAVILA namesto DEJANJA:
 - oseba bi morala pri odločanju med dvema dejanjema izbrati tisto, ki ga narekuje hipotetično pravilo (oz. zamislimo si, da je to pravilo) katerega splošno izvajanje, bi omogočilo največjo srečo -> ne stori drugemu tisto kar nočeš, da bi tebi storili

KANTOVA ETIKA

- človek živi v dveh svetovih:
 - svet morale -> zaznamuje svobodno voljo
 - svet naravnega determinizma -> svet naravne nujnosti na katero nimamo vpliva
- 5 značilnosti Kantove etike
 - FORMALIZEM
 - KATEGORIČNOST
 - RIGORIZEM
 - AVTONOMIJA
 - ČLOVEK KOT CILJ

FORMALIZEM

- formalna etika in ne vsebinska
- predstavi formo, ki ji moramo prilagoditi našo vsakokratno vsebinsko etično dilemo
- ta forma je KATEGORIČNI IMPERATIV -> brezpogojni ukaz
 - deluj tako, da lahko pričakuješ, da bo maksima tvojega delovanja hkrati splošni zakon
 - maksima je subjektivno pravilo

KATEGORIČNOST

- delaj tisto, kar je prav -> brezpogojno
- gre za brezpogojnost
- hipotetični imperativ -> bodi dober, če hočeš biti srečen (nasprotje kategoričnemu imperativu)

RIGORIZEM

- strogost
- delam nekaj, kar je prav, zato ker je to moja dolžnost, iz spoštovanja do moralnosti kot take
- ne gre za pohvalo ali kazen

AVTONOMIJA

- ukaz, po katerem etično delujemo, iščemo v sebi
- sami sebi ukazujemo, ukazuje nam naš praktični um
- slediti moralnosti = slediti svoji umnosti
- človek je moralno bitje natanko toliko, kot je umno bitje
- drugi del človeka je iracionalen(neumen) = želje, strasti
- mi, kot moralna, umna bitja lahko delujemo proti željam in strastem

ČLOVEK KOT CILJ

- Ravnaj tako, da bo imel človeškost v svoji osebi in osebah drugih vedno in hkrati za cilj in nikoli kot samo sredstvo
- ne smemo obravnavati kot sredstvo ne sebe, ne drugih, človek mora nastopati kot cilj, cilj je moralnost, človek= glavni cilj

- tisti, ki je moralen je po njegovo tudi srečen

3 PREDPOSTAVKE KANTOVE ETIKE (ne da se jih dokazati)

- svobodna volja

- če je v jedru etike za izbiro med prav in narobe, in če je človek odgovoren za izbiro, moramo predpostaviti, da je on lahko sam izbiral

- nesmrtnost duše

- zagotavlja dovolj časa, da dosežemo dovolj visoke cilje -> v onstranstvu

- obstoj boga

- zagotavlja, da sta oba svetova - morale in naravnega determinizma - en in isti svet, on je tisti, ki nam zagotavlja, da tisti ki moralno živijo, sreo zaslužijo